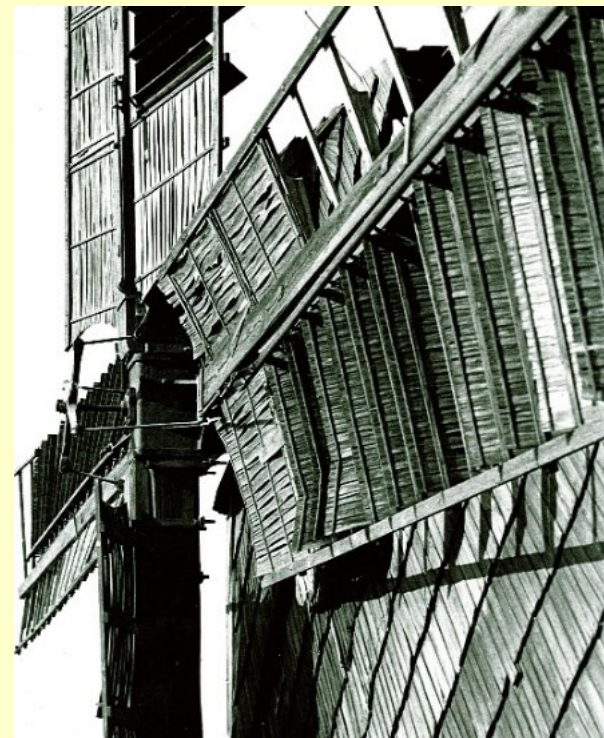
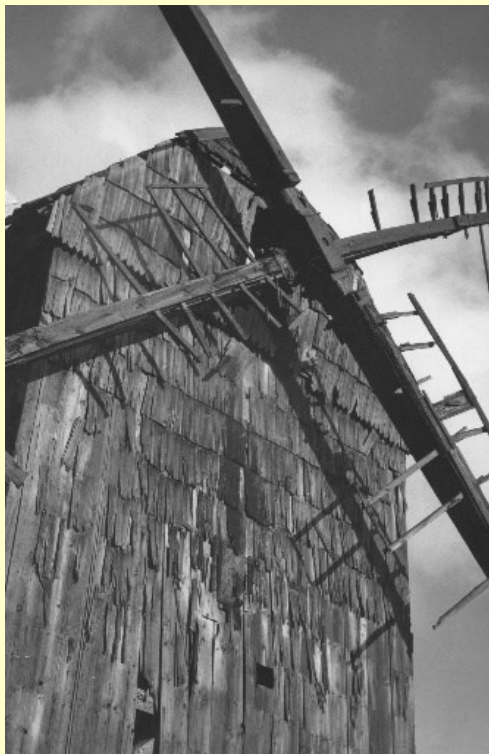
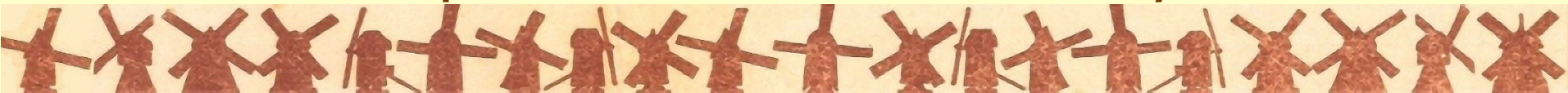

od Młynarczyka do Mistrza Młynarstwa

autor: Wiesław Szkopek

Wydanie z 02.2025 r.

Młynarstwo wiatraczne, obok wodnego, w okresie od XIII w. do XX w. było jedną z najważniejszych dziedzin gospodarki, która mogła funkcjonować tylko dzięki młynarzom

Pozycja młynarzy w środowisku wiejskim

- młynarzy widziano jako osoby wyjątkowe, które potrafią zaprząć do pracy powietrze
- niekiedy uważano także, że mają umiejętności magiczne
- w rzeczywistości dysponowali umiejętnościami i wiedzą niezbędnymi do produkcji mąki, a te nie były znane i rozumiane przez innych
- według nadmłynarza Ireneusza Greli tradycyjni młynarze by móc prowadzić działalność w młynie musieli wykonywać prace z różnych dziedzin rzemiosła

Młynarze byli rzemieślnikami wielu zawodów

- młynarz, używając terminologii współczesnej, był technologiem przemiatu - oceniał czy dane ziarno mógł wykorzystać do tego procesu
- młynarz musiał posiadać wiedzę i umiejętności stolarskie i ciesielskie, nieodzowne było i to że dysponował wiedzą na temat właściwości drewna, ponieważ większość części młyna i jego urządzeń była wykonana z tego surowca
- w młynie były wykorzystywane maszyny stąd umiejętności ślusarskie młynarza do ich napraw i konserwacji były niezbędne
- do naprawy pasów i ich zszywania wykonywał prace rymarza

Młynarze byli rzemieślnikami wielu zawodów

- umiejętności w zakresie kamieniarstwa były potrzebne do ostrzenia i konserwacji kamieni młyńskich
- szczególnie młynarz „wiatrowy” musiał wykazać się dobrym słuchem, a w przypadku młynarza „wodnego” musiał znać się na budowaniu grobli i spiętrzeń wody
- był też księgowym, niekiedy kupcem, a także i gospodarzem
- z reguły młynarz umiał pisać i czytać

zatem młynarz musiał dysponować rozległą wiedzą - nabywał ją poprzez długi okres szkolenia i odbywanych praktyk

Postanowienie Namiestnika Królewskiego generała księcia Józefa Zajączka o zgromadzeniach rzemieślniczych z 1816 r.

- regulowało organizację rzemiosła, w tym m.in.:
 - funkcjonowanie urzędu starszych oraz cechów
 - nauczanie rzemiosła
 - przeprowadzanie egzaminów czeladniczych i mistrzowskich
- przepis obowiązywał do 1927 r

Nauka młynarstwa

- nauka rzemiosła trwała od 2 – 7 lat
- mistrz-nauczyciel nie tylko był zobowiązany do nauczania ale i wychowania ucznia
- przed zawarciem umowy o naukę kandydat na ucznia odbywał 4-tygodniową „próbę”
- umowa o naukę była zawierana pod nadzorem Urzędu Starszych
- uczeń, który nie umiał czytać i pisać miał być na co najmniej 6 godzin w tygodniu wysyłany do szkoły
- adept młynarstwa za okres nauki nie otrzymywał wynagrodzenia, natomiast młynarz zapewniał mu wyżywienie i nocleg
- po szkoleniu mógł przystępować do egzaminu czeladniczego w tym celu mistrz – nauczyciel wystawiał opinię o odbytej praktyce

Nauka młynarstwa

- z reguły kandydat na czeladnika nie był zobowiązany do wykonania sztuki egzaminacyjnej
- podczas egzaminu kandydat na czeladnika mógł być odpytany z nauki religii oraz z umiejętności czytania i pisania

wiedza młynarska często przechodziła z ojca na syna, przy czym zdarzało się, że byli oni na naukę kierowani do sąsiednich młynów

Wyzwolenie młynarza

- promocję ucznia na czeladnika nazywano wyzwoleniem
- wyzwalał młynarz szkolący na nadzwyczajnym zebraniu w cechu w obecności czeladników i mistrzów przed otwartą ladą (skrzynką cechową)

lada cechowa
młynarzy i piekarzy
w Kętach

- mistrz – nauczyciel wraz z uczniem stawali przed starszą cechową
- uczeń prezentował swoją wiedzę, zaś mistrz świadczył o jego umiejętnościach
- po wniesieniu obowiązkowej opłaty do skrzyni cechowej terminator stawał się czeladnikiem i mógł wybrać młyn, w którym dalej zamierzał praktykować

Świadectwo Czeladnicze w Młynarstwie z 1800 r.

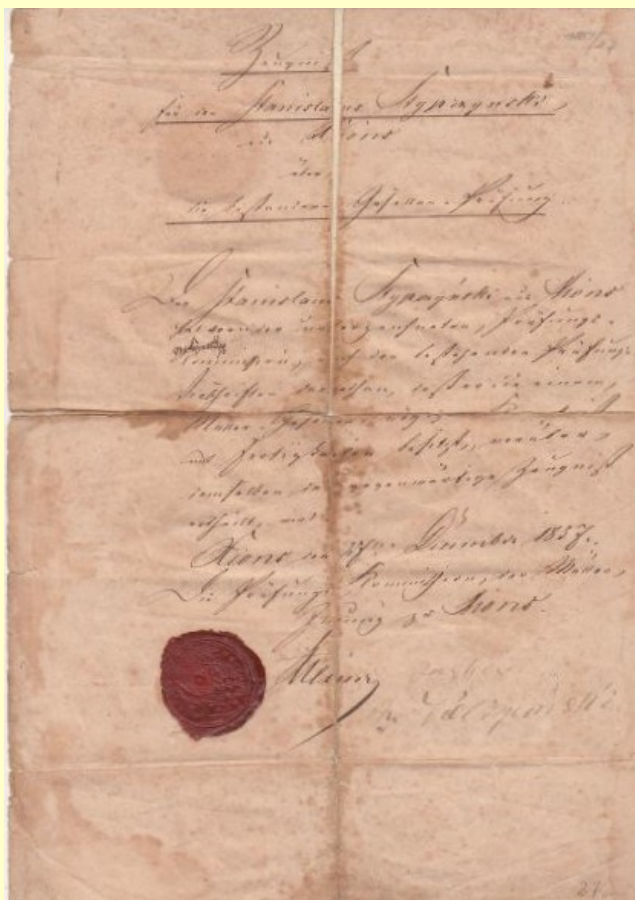
pieczęć
pruskiego
zarządu
opieki
społecznej

- świadectwo czeladnicze dla młynarza Franza Friedricha Isbernera z Wierzychowa, wystawione w obecności mistrza cechowego młynarzy w Czaplinku 30.VI.1800 r.
- tytuł czeladnika został przyznany na podstawie praktyki w młynach w latach 1797-1800

Źródło: Antykwariat Wu-eL w Szczecinie – dr Wojciech Lizak

Świadectwo Czeladnicze w Młynarstwie z 1857 roku

- świadectwo potwierdza, że Stanisław Stypczyński złożył egzamin czeladniczy przed Komisją Egzaminacyjną w zawodzie młynarza
- dokument został poświadczony lakową pieczęcią (nieczytelną)

Źródło: Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu
sygn. MET/45959

Dyplom Czeladnika Młynarstwa z 1909 r.

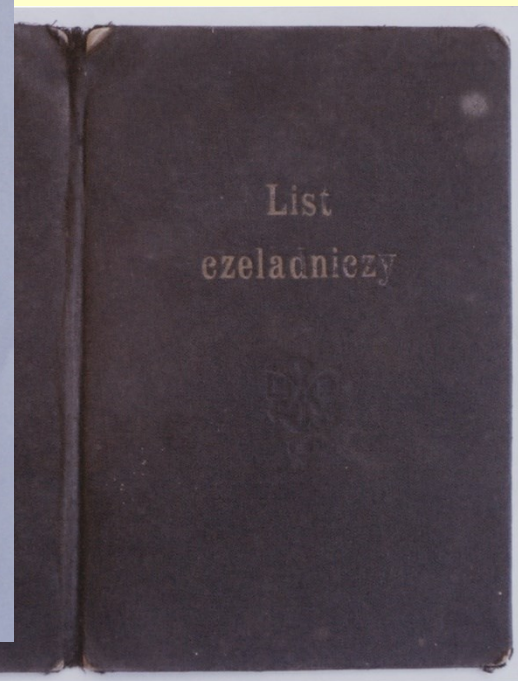

➤ dyplom czeladnika wystawiony przez Urząd Starszych Zgromadzenia Młynarzy w mieście Warta w 1909 r. dla młynarza Jana Tokarskiego

Źródło: Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej w Kaliszu

fot. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej sygn.MOZK/H/3329

List Czeladniczy Młynarstwa z 1926 r.

- świadectwo nauki młynarstwa w latach 1923-1926 wystawione przez Przemysłowy Cech Młynarski w Kwilczu oraz poświadczenie złożenia egzaminu czeladniczego w młynarstwie w 1926 r. przez Izbę Rzemieśniczą w Poznaniu

Mistrz w młynarstwie

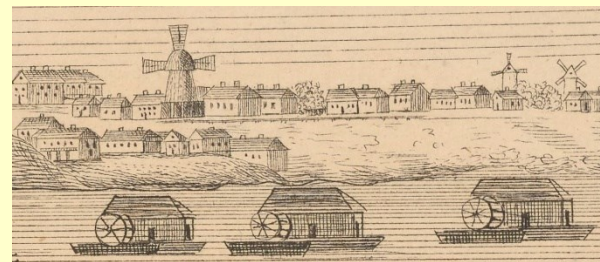
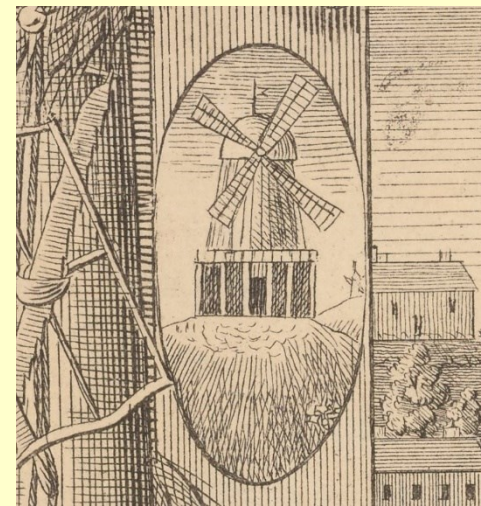
- wyzwolony czeladnik, po kilkuletniej praktyce mógł przystąpić do egzaminu mistrzowskiego
- warunkiem dopuszczenia do tego egzaminu było przedstawienie świadectwa dobrego urodzenia (z legalnego związku małżeńskiego), świadectwa moralności, dokumentów z wyzwolenia i wędrownki czeladniczej
- niekiedy wymagano by kandydat na mistrza miał narzeczoną lub żonę
- do egzaminu mistrzowskiego w rzemiośle młynarstwo syn mistrza mógł przystępować nie wcześniej niż po ukończeniu 18 lat
- w praktyce czeladnik o mistrzostwo mógł się ubiegać najprędzej w wieku dwudziestu kilku lat
- egzamin mistrzowski przeprowadzano przed Urzędem Starszych, który składał się z przydzielonego Komisarza Municypalnego, Starszego i Podstarszego Cechu

Mistrz w młynarstwie – c.d.

- kandydat na mistrza musiał wykonać majstersztyk, czyli sztukę egzaminacyjną - przykładowo musiał wykonać koło paleczne - *vide dyplom mistrzowski z 1897 r.*
- egzaminowany musiał komisję uraczyć poczęstunkiem i piwem, czasami w miejsce poczęstunku wpłacał odpowiedni okup do lady cechowej
- na podstawie postanowienia – ustawy o zgromadzeniach rzemieślniczych Namiestnika Królestwa Polskiego z 1816 r. - Urząd Starszych Zgromadzenia Kunsztu Młynarskiego uznawał młynarza, na podstawie wykonanego majstersztyku za majstra (mistrza) w młynarstwie
- na koniec ogłaszano go uczciwym mistrzem po przez wpisanie tego faktu do ksiąg cechowych

Blankiet Dyplomu Majstra Młynarstwa

- blankiet zaświadczenia uzyskania tytułu majstra - od 1817 r. wystawiany przez Urząd Starszych Zgromadzenia Młynarzy w Warszawie

Źródło: Biblioteka Narodowa / udostępnione: Biblioteka Cyfrowa POLONA

Dyplom Majstra Młynarstwa z 1849 r.

dawniej mistrza
nazywano
z niemiecka
majstrem

- zaświadczenie potwierdzające uzyskanie tytułu majstra wystawiane w 1849 r. przez Urząd Starszych Zgromadzenia Młynarzy w mieście Iwa (obecnie wieś Iwanowice)
- młynarz Bartłomiej Tomaszewski jako sztukę egzaminacyjną wykonał koło pałacze

Źródło: archiwum Krystyny Velkovy

List Majstrowski z 1867 roku dla Młynarza

list majstrowski
czyli
dyplom mistrzowski

(z języka niemieckiego
Meisterbrief)

- list wystawił Urząd Starszych Zgromadzenia Kunsztu Młynarskiego w 1867 r. w Dobrzyniu nad Wisłą dla czeladnika Józefa Ostrowskiego
- tytuł majstra został przyznany na podstawie odbytej praktyki u innych majstrów

Źródło: Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu
sygn. MET/45959

List Majstrowski z 1908 roku dla Młynarza

- list wystawił Urząd Starszych Zgromadzenia Młynarskiego w Dobrzyniu nad Wisłą w 1908 r. dla czeladnika Stanisława Ostrowskiego z wiatraka w Chalinie
- tytuł majstra został przyznany na podstawie odbytych praktyk u innych majstrów

Źródło: Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu
sygn. MET/45958

Dyplom mistrzowski w młynarstwie z 1925 r.

powstałe w 1907 r.
Stowarzyszenie Rzemieślników Chrześcijan
pod wezwaniem Św. Józefa w Kaliszu

- dyplom mistrzowski wystawiony przez Urząd Starszych Zgromadzenia Mistrzów Młynarskich w Kaliszu 10.05.1925 r. dla młynarza Telesfora Bogaczyńskiego, który miał młyn wodny na Strudze Zalesianka w Doruchowie
- na miejscu młyna z końca XVIII w. wzniesiono na początku XX w. murowany młyn wodny – czynny do 1959

Źródło: archiwum firmy BIO BOGACZYŃSCY ' Zalesie - Doruchowo

Do czego był potrzebny młynarzowi dyplom mistrzowski

- młynarz, który chciał szkolić młodego adepta młynarstwa, a więc przyjąć go na naukę, musiał posiadać kwalifikacje mistrzowskie
- w zasadzie tylko mistrzowie mogli być członkami cechów rzemieślniczych
- ustawa z 9.02.1848 r. nakładała obowiązek posiadania przez właściciela młyna lub osobę, która nim zarządzała, pełnych kwalifikacji zawodowych potwierdzonych dyplomem mistrzowskim, a młynarze ubiegający się o uzyskanie pozwolenia na budowę młyna musieli posiadać także mistrzowskie kwalifikacje zawodowe

Zgromadzenia cechowe

- podstawowym organem cechu było zgromadzenie wszystkich mistrzów młynarstwa
- zgromadzeniu przewodniczył starszy cechu
- zgromadzenia zwoływał starszy cechu, poprzez obesłanie tak zwanej „cechy” - obesłania cechowego przez posłańca, który dostarczał ją do najbliższego warsztatu, mistrz, który otrzymał obesłanie, zobowiązany był do przekazania go następnemu warsztatowi wraz z informacją o terminie spotkania
- podczas zgromadzenia odbywały się sądy cechowe, uchwalano statuty oraz inne regulacje organizacyjno-prawne, a także w poczet cechu byli przyjmowani nowi mistrzowie

Obesłanie cechowe

- obesłania cechowe zwane również „cechą do obesłania” były wykonywane w formie metalowych lub drewnianych tabliczek z umieszczonym symbolem danego cechu względnie jego patrona
- w Muzeum Młynarstwa w Jaraczu znajduje się kopia „cechy” młynarzy z Ponieca z 1768 roku o wymiarach: wys. 20,5 cm, szer. 11,5 cm
- obesłanie cechowe ma kształt owalnego medalionu, zdobionego dwustronnie intarsją, pole środkowe z jednej strony jest wypełnione wizerunkiem wiatraka koźlaka, a na drugiej stronie rysunkiem narzędzi młynarza

Źródło: Muzeum Młynarstwa i Wodnych Urządzeń Przemysłu Wiejskiego

Skrzynia cechowa młynarzy

- lada cechowa – skrzynia używana przez cechy do przechowywania najcenniejszych przedmiotów cechowych
- była drewniana, dużych rozmiarów lub kuta z żelaza, bogato zdobiona, zaopatrzona była w solidny zamek lub dwa
- dla członków cechu była niemal świętością, zwana także skarbcem, a nawet matką
- przechowywano w niej: dokumenty, statuty, listy, przywileje, księgi (w tym księgi cechowe, rejestry dłużników cechu), tłoki pieczętnie, insygnia władzy cechowej, pieniądze, wzorce miar, także dokumenty o przyjmowaniu rzemieślników do cechu
- były one przechowywane w domach lub izbach cechowych pod opieką starszych cechu, zobligowanych do prowadzenia registratury cechowej

Skrzynia cechowa młynarzy

- **zgodnie z organizacją cechową skrzynie sprawiali mistrzowie lub bractwo czeladników danego rzemiosła**
- **ze względu na małą pojemność i różne funkcje cech posiadał ich kilka lub nawet kilkanaście**
- **widoczne różnice w bogactwie dekoracji stosowanej na skrzynkach świadczą nie tylko o zamożności cechu, ale też o ich przeznaczeniu**
- **zebranie członków cechu mogło się dopiero rozpocząć po uchyleniu / otwarciu skrzyni**
- **tylko przy otwartej ladzie cechowej można było prowadzić czynności prawne i administracyjne, w tym także egzaminy czeladnicze i mistrzowskie**

Skrzynia cechowa młynarzy i piekarzy ' Kęty

Źródło: Zbiory Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach, sygn.MK/H/711

Skrzynia cechowa młynarzy i piekarzy ' Kęty

Źródło: Zbiory Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach, sygn.MK/H/711

Skrzynia cechowa młynarzy i piekarzy ' Kęty

Źródło: Zbiory Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach, sygn.MK/H/711

Skrzynia cechowa młynarzy ' Śrem

- skrzynia z 1778 r. cechu młynarzy, prawdopodobnie ze Śremu
- eksponat Muzeum Śremskiego

fot. Muzeum Śremskie

Skrzynia cechowa młynarzy ' Śrem

- intarsjowany fragment frontowej części skrzyni z 1778 r. cechu młynarzy, prawdopodobnie ze Śremu

fot. Adam Drogomirecki

cechy w których zrzeszali się młynarze

- nie zawsze młynarze byli zrzeszeni w cechu młynarzy
- często należeli do cechów „spożywczych”, przykładowo do
 - cechu młynarzy i piekarzy (Kęty, Osieczna)
 - cechu piekarzy, młynarzy, cukierników i piernikarzy (Rzeszów)
 - cechu cukierników, piekarzy, rzeźników, wędliniarzy i młynarzy (Warszawa)
 - w przypadku nielicznej grupy młynarzy na danym terenie byli oni zrzeszani w cechach „różnych”, „wspólnych” czy „pospolitych”

Dom Młynarza w Mikoszewie woj. pomorskie

- budynek powstał ok. 1800 r. był częścią zagrody olęderskiej, na posesji znajdował się również młyn wietrzny typu koźlak
- w domu mieszkali gospodarze – młynarze – Scheffler, Kroeker, Grossnik, Petres i Knoop

fot. Adam Drogomirecki ' 2018 r.

Dom Młynarza w Jaraczu gm. Rogoźno

- budynek wzniesiono w II poł. XIX w.
- pod koniec XIX w. jego właścicielem został Eduard Schwanke, który poza uzyskiwaniem dochodów z młyna rozwinął w osadzie również hodowlę bydła mlecznego i mięsnego rasy holenderskiej krzyżowanej, później osadą młyńską władała rodzina Koerth
- od 1992 r. mieści się w nim siedziba Muzeum Młynarstwa i Wodnych Urządzeń Przemysłu Wiejskiego

fot. Adam Drogomirecki ' 2018 r.

Dom Młynarza w Jaraczu gm. Rogoźno

- budynek wzniesiono w XIX w.
- pod koniec XIX w. jego właścicielem został Eduard Schwanke, który poza uzyskiwaniem dochodów z młyna rozwinął w osadzie również hodowlę bydła mlecznego i mięsnego rasy holenderskiej krzyżowanej, później osadą młyńską władała rodzina Koerth
- od 1992 r. mieści się w nim siedziba Muzeum Młynarstwa i Wodnych Urządzeń Przemysłu Wiejskiego

fot. Anna Nowak ' 2020 r.

Dom Młynarza w Gdańsku

- pierwotnie, w skromniejszej postaci, Dom Młynarzy w Gdańsku istniał już w 1655 r.
- w 1831 r. wzniesiono budynek, który był siedzibą Cechu Młynarzy
w 1894 r. przeniesiono go na Wyspę Młyńską
- po zniszczeniach wojennych Dom Młynarza został odbudowany w 1997 r.
obecnie m.in. znajduje się w nim kawiarnia
- na pocztówce obraz z ok. 1910 r. z wizerunkiem Domu Młynarza i kościoła p.w. św. Katarzyny

Egzaminy z rzemiosła młynarstwo na terenie działania Izby Rzemieślniczej w Poznaniu

- **pruską Izbę Rzemieślniczą w Poznaniu powołano do życia w kwietniu 1900 r.
została polonizowana w październiku 1919 r.**
- **egzaminy kwalifikacyjne były przeprowadzane przez komisje egzaminacyjne,
działające przy cechach, których skład ustalała Izba Rzemieślnicza**
- **z młynarstwa przeprowadzano je do 1927 roku**
- **dokumentacja z tych egzaminów nie zachowała się, ponieważ księgi wieczyste z egzaminów czeladniczych i mistrzowskich spłonęły w 28.01.1945 r. podczas bombardowania budynku Izby przez sowieckie grupy szturmowe**

Egzaminy z rzemiosła młynarstwo na terenie działania Izby Rzemieślniczej w Poznaniu

- **niemniej, z rocznych sprawozdań Izby Rzemieślniczej w Poznaniu wynika, że z młynarstwa w:**
- **1926 r. przeprowadzono 96 egzaminów czeladniczych oraz 14 mistrzowskich**
 - **1927 r. przeprowadzono 84 egzaminy czeladnicze oraz 11 mistrzowskich**

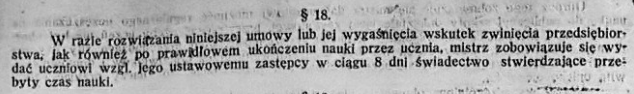
Źródło: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa

od 1928 r. egzaminów kwalifikacyjnych w tym rzemiośle już nie przeprowadzano

Zawód młynarza po 1927 roku

- rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 1927 r. zlikwidowało cechy młynarskie, a zawód młynarza został usunięty z zawodów rzemieślniczych i zaliczony do przemysłowych
- szkolenie z rzemiosła młynarstwo nie było już przeprowadzane w ramach struktur izb rzemieślniczych
- ilustruje to umowa o naukę zawodu młynarza z 1931 r.
– vide kolejny slajd

^{***}) Wymieścić według umowy mistrza albo ustawowego następcę ucznia.

Pierwsze tygodni nauki, a więc do dnia 19. uważa się za czas próby, w którym można umowę o naukę jednostronnie rozwiązać. Czas

- # obróbka cyfrowa zdjęcia Adam Drogomirecki

Egzaminy z rzemiosła młynarstwo na terenie działania Izby Rzemieślniczej w Poznaniu po 1945 roku

- **po odzyskaniu niepodległości wznowiono egzaminy, co znalazło odzwierciedlenie w księgach wieczystych egzaminów kwalifikacyjnych z młynarstwa Izby Rzemieślniczej w Poznaniu, w których odnotowano, że:**
- **w okresie od 26.07.1945 do 23.06.1978 przeprowadzano egzaminy mistrzowskie,**
 - **a w okresie od 27.08.1945 do 10.10.1978 – egzaminy czeladnicze**

Źródło: Wydział Oświaty Izby Rzemieślniczej w Poznaniu

Egzamin na mistrza kwalifikowanego ' 1946 r.

- w 1946 r. dyplom mistrza kwalifikowanego (mistrza młynarskiego) uzyskał **Mieczysław Bogaczyński**, właściciel młyna wodnego na Strudze Zalesianka w Doruchowie gm. Grodziczno (woj. warmińsko-mazurskie)
- egzamin przeprowadzono przed komisją Zrzeszenia Przemysłu Przetwórstwa Zbożowego przy Izbie Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu

Egzaminy z rzemiosła młynarstwo na terenie działania Izby Rzemieślniczej w Poznaniu po 1945 roku

- **z zachowanych protokołów egzaminacyjnych wynika, że w ramach egzaminu praktycznego kandydat na mistrza w 1975 r. musiał z żyta wykonać mąkę 50 %**
- **z kolei kandydaci na czeladników w ramach sztuki egzaminacyjnej:**
 - **w 1975 r. musieli wykazać się umiejętnością obsługi maszyn młyna**
 - **w 1976 r. – obsługi maszyn czyszczących**
 - **w 1977 r. – uruchamianiem górnej kondygnacji młyna**
 - **w 1978 r. – obiciem gazą ramy odsiewacza**
- **po II wojnie światowej, kiedy odnajdowano dokumenty potwierdzające kwalifikacje w młynarstwie – również wtedy, gdy były tylko szczątkowe – fakt posiadania kwalifikacji był odnotowywany w Księgach Wieczystych; przykładowo do KW wpisano egzamin mistrzowski z datą 11.12.1927 z adnotacją "dyplom Starszego Zgromadzenia Młynarstwa"**

Źródło: Wydział Oświaty oraz Archiwum Izby Rzemieślniczej w Poznaniu

Egzaminy z rzemiosła młynarstwo po 1945 r.

- w 1954 r. dyplom mistrzowski w rzemiośle młynarstwo uzyskał Kazimierz Przyborowski, właściciel młyna wodnego w Rynku gm. Grodziczno (woj. warmińsko-mazurskie)
Źródło: archiwum firmy „Młyn w Rynku”

Egzaminy z rzemiosła młynarstwo po 1945 r.

- w 1990 r. tytuł czeladnika w rzemiośle młynarstwo uzyskał młynarz w czwartym pokoleniu Zdzisław Przyborowski, właściciel młyna wodnego w Rynku gm. Grodziczno (woj. warmińsko-mazurskie)

Źródło:
archiwum firmy „Młyn w Rynku”

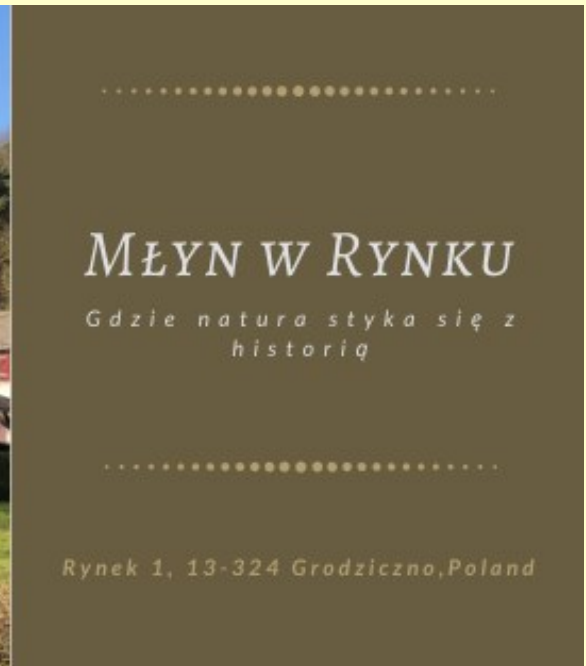
Egzaminy z rzemiosła młynarstwo po 1945 r.

- **egzamin praktyczny Kazimierza Przyborowskiego na mistrza młynarstwa odbywał się w Olsztynie w młynie, który znajduje pomiędzy rondem Bema, a stacją kolejową Olsztyn Główny (budynek młyna zachował się)**
 - jako sztukę egzaminacyjną miał ustawić w mlewnikach walce, by odpowiednio pracowały**
- **podczas egzaminu na czeladnika młynarstwa Zdzisław Przyborowski opisywał cały proces oczyszczania i przemiału ziarna z wyszczególnieniem maszyn według kolejności, ich budowy i zasady działania oraz wykonał rysunek techniczny jakiegoś urządzenia młyńskiego**

„Młyn w Rynku”

- prawdopodobnie w 1230 r. w Rynku został utworzony przez Krzyżaków nieduży, drewniany młyn wodny
- był uruchamiany kołem wodnym, które w 1900 r. zastąpiono turbiną wodną
- w latach 50-tych XX w. młyn przebudowano na murowany, a latach 90-tych tego wieku rozbudowano
- "Młyn w Rynku" produkuje mąki pszenne, żytnie, orkiszowe i otręby.

Źródło: dzięki uprzejmości Marioli i Zdzisława Przyborowskich

Młynarze w Polsce Ludowej

- **1.01.1950 r. zostało utworzone Ogólnopolskie Zrzeszenie Prywatnego Przemysłu Młynarskiego, do którego przynależność była przymusowa**
 - **z OZPPM były wyłączone młyny w wiatrakach**
 - **młynarze byli zrzeszeni w oddziałach OZPPM, które działały w ramach Wojewódzkich Cechów Rzemiosł Usług Rolniczych**
 - **OZPPM zostało zlikwidowane w 1976 r.**

Źródło: Ogólnopolski Tygodnik Gospodarczy nr 36 z XI 1949 r. (Pomorska Biblioteka Cyfrowa) oraz archiwum Izby Rzemieślniczej w Poznaniu

Młynarze w Polsce Ludowej

- w 1990 r. przy Związku Rzemiosła Polskiego, z inicjatywny m.in. Zdzisława Przyborowskiego, utworzono Stowarzyszenie Młynarzy Rzeczypospolitej Polskiej; ze względu na malejącą w dynamicznym tempie liczbę młynów Stowarzyszenie w 2020 r. przestało istnieć
- w Polsce w połowie lat 90-tych XX w. zlikwidowano szkolnictwo zawodowe w zakresie kształcenia młynarzy
- w związku z tym, że zawód młynarza został wykreślony z listy zawodów, w których można się kształcić, szkoły zawodowe jak i technika np. w Toruniu, w Kwidzynie, we Wrocławiu oraz w Krajence zaprzestały kształcenia młynarzy

Młynarze w XXI wieku

- w XXI wieku tradycyjnego młynarstwa można nauczyć się wyłącznie od doświadczonych młynarzy
- taką wiedzę przykładowo dzieli się z adeptami młynarstwa nadmłynarz Ireneusz Grela m.in. w ramach uruchomionego w 2022 i 2023 r. programu stypendialnego Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi „Mistrz i Uczeń”